

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Martini Martinii Tridentini E Societate Jesu Sinicae Historiae Decas Prima

Martini, Martino

Monachii, 1658

Trigesimusprimus Imperator Gueillieus. Imperavit annis XXIV.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11848

MARTINI MARTINII
 è Societate Jesu.
 SINICÆ HISTORIÆ
 LIBER QUINTUS
 TRIGESIMUS PRIMUS IMPERATOR
 GUEILIEUS.
 Imperavit annis XXIV.

Cyclo 38. anno
 53. ante Chri.
 sum 425.
 Anni bellorū.

U^t sequuntur anni ferme trecenti, quæ imperium penes familiam CHEUAM fuit, historicis Sinensibus tristi appellatione ANNI BELLORUM. sive Regulorum contemio, insigniuntur. Hi namque atrocius quàm unquam aliàs inter se depugnare; cum quisq; nullo æqui & ini-qui discrimine sibi palàm imperium armis ambiret. Nulla fidei, nulla Imperatoris amplius habebatur ratio; cui præter nomen nihil erat relictum. Amissis enim paulatim provincijs, hæc familia funditus interijt; alià introductà: nova quoque multis in rebus forma reipubl. constituta est; ut videbimus.

Omen à vasis
 novem tre-
 mentibus.

GUEILIEUS ergo CHAI filius postquam obtinuit imperium; novem illa vasa ab Yuo Imperatore fusa è cupro, arcanà quadam vi contremuere: quod imperij collabascntis omen habitum.

Explorata fi-
 liorum indo-
 les à patre.

Sed CHAO adhuc imperante res accidit hoc loco non prætereunda. KIENZIUS regulus jam senex, utrum è duobus filijs successorem destinaret, ambiguus, utriusque indolem inspexit hoc experimento. Binos libellos optimis præceptis refertos describi jusserat ejusdem prorsus exempli. Singulis unum partitus mandavit, ut sedulò volverent traderentque memoriæ. Lapsò præfixi temporis spatio ambos ad se vocat. Interrogatus primò PELUUS (hoc erat filio natu majori nomen) de libello deque contentis in eo sententijs, haud sanè pulchrè stetit. Nam & librum amiserat, nec unam ex eo sententiam memoriæ mandaverat. Tum pater ad UUSIUM filium minorem versus, eodem

eodem modo interrogat. Hic & librum, quem diligenter servarat, ostendit; & omnes ejus sententias enumeravit. Mox, ne in fratris veniret manus, inflammavit libellum, quod diceret suam sibi memoriam sufficere. Atque hoc vel in parentem obsequio vel discendi studio successionis jus fratri præripuit. Hunc enim regni successorem pater, omisso majore filio, velut inobsequente, declaravit.

Ex ijs quatuor, qui regnum CIN armis subactum sunt inter se partiti; CHIPEUS, audax & inquietus animo, nec non multiplici victoriâ insolens, postquam multas occupavit terras; elatus, tres reliquos impunè spernebat. Totum proinde regnum in deditioem redacturus, inferre bellum parabat unus omnibus; nisi mors interveniens destinata dissipavisset. Reliquit tamen CHISIANGUM mali corvi malum ovum, quod ajunt. Hic truculentiùs etiam se, quàm pater gerebat ac superbiùs, omnes alios præ se despiciens. Fortè KANGTIUS HENGTIUSQUE, ille HAN, iste QUEI, reges, & unà ipse, convivium inierant ad regni confinia; cùm inibi supra superbiam & audaciam vino calens, probris HAN regulum ac TUONQUEIUM summum ejus Praefectum procacibus verberare cœpit. Indignantibus eunctis solutòque convivio, CHISIANGUM domum reversum CHI. Fastus regis repressus. QUEUS illius affinis objurgandum ratus, *Si, qui praest alijs, inquit, observantiam nihil ad se pertinere modestiâque credit; na is magnopere decipitur, eumque damna ingentia calamitatesque manent.* Tum superbe atque adeò stolidè CHISIANGUS, *Damna, quæ minarè, ac calamitates ex me uno pendent. Si damnum ego ipse mihi non intulero, quis audit inferre?* CHIQUEUS contrà, *Si princeps parvis, etiam in rebus cautè atque circumspèctè agit; parùm quidem capiet detrimenti. Nunc, ô rex, ubi temerè nullâque causâ probabili & in regem, & in summum ejus Praefectum contumeliosus fuisti; absona sanè res est prudentia tua: pariâque metuas necesse est.* Hic ille multò quàm antè superbiùs & abscisè? *Am' tu? timenda mihi talis? timendus regulus? timendus Praefectus? ego verò neque hos neque illam timeo; abstineat ille, per me licet, ab eorum offensâ, qui timet.*

Neque hæcenus ejus intemperantia stetit. Tanquam KANGTIUM regem obnoxium sibi fecisset injuriâ; legatum misit, qui suo nomine peteret oppidum ditioni suæ vicinum, non alio jure subnixus, sed quarens undique materiam belli movendi. Cunctantem jus suum adeò iniquo exactori cedere, TUONQUEIUS adhortans, *Satis est, in-*

S quit,

*Prudens con-
siliam Tuon-
quay.*

quit, ac pio iustoque rege dignum, homini turbulentiſſimo unum oppidum dari, quàm populum vexari bellis; nec, ut partem retineas, totum regnum ſubjici periculo. Bellum hoc oppido redimes, & ejus jaclurâ ſatiabur avarum animum; cuius alioquin eſt, nunquam ſatiari. Nec enim dubitandum, quin, ubi voluntate tuâ potiatur hoc oppido, alijs quoque regibus, incubitura ſit importuna cupiditas; cui vel obſequendum erit, vel habendū bellum. Tum tu aliena calamitatis eventū ex alto proſpicias ſecurus, & prout tempus feret, rebus tuis ac regno providebu. Valuit apud KANGTIUM Praefecti non tantū conſiliantis, ſed etiam vaticinantis oratio. Vix enim traditum erat oppidum CHISIANGO; cū aliud ab HENGTIO QUEI regulo per legatum petijt. Huic jam decretum erat, negare, quod petebatur; ſed à GINCHANGIO Praefecto ſalubriora doctus, animum flexit. Equidem inſicias ire non poſſum, ajebat ille, ſi tam vecordiſis animo, ut ſine cauſâ cedas alteri, qua tua ſunt, è re tuâ vel dignitate nequaquam fore. Si tamen jus tuum ab homine iruculento nonnihil accidi pattere; duo potiffimū efficies, è quibus haud mediocre tuis rebus emolumentum acceſſurum eſſe ſpero. Primum enim CHISIANGUS omnium ſubibit odium, intolerabilem ſatum, & ad ſe aliena rapiantis procerviam execrantium. Tu contra, quod alterum eſt, tuis Praefectis, tu populo rex pius, rex juſtus, rex ſapiens ſalutabere; tu amor eris omnium, qui minui ditionem tuam maluerit, quàm populum formidare bellum. Ita concordibus animis juncti, cū feret uſus à tam pio rege ſtabunt omnes; ita tibi loca cetera belli ſecuriora erunt.

Item alterius.

*Conſpiratio in
Chifanguro.*

Poſteaquam ergo CHISIANGUS & hoc oppidum obtinuit; lætus quidem potentiâ, cui omnia tam erant prona, ſed quòd nulladum belli fulgeret occaſio, inquietus, quod à duobus jam extorſerat, expoſtulavit à tertio. Is erat ULUSIOUS rex CHAUS, juvenis prudens & animo forti; cūque de famâ ſuâ videret agi, ſi priorum regum ſequeretur exemplum, legatos infectâ re dimiſit. Simul ad bellum ſe comparat. CHISIANGUS ex adverſo, quod mireris, in auxilium CHANGTIO HENGTIO que vocatis in ULUSIUM movet. Is animoſè primò reges tres excepit; dein verò gnarus duos regulos ab alienatis animis eſſe à CHISIANGO, ſtatuit non manu, ſed conſilio vincere. Ad urbem ergo CINYANG cū exercitū ſe recepit, quam grandi annonæ copiâ, omnique armorum genere munitam adeò pugnaciter tuebatur, ut nunquam impreſſionem facere ſit auſus CHISIANGUS. Quare fluvio deducto tentat eam aquis mergere, ſitam

ficam in humili loco, consilioque presenti opportunam. Atenim eâ de re commonefacto à duobus regulis Uusioo expeditum fuit urbem ab aquis incolumem servare, civium ac militum suorum industriâ & labore ductis fossis ingruentem fluminis vim aliò divertentium. Tum ad regulos, hoc magis obnoxios sibi, quòd coacti sequerentur

CHISIANGUM, eique hoc etiam nomine offensi essent; CHANGMENG TANUM Praefectum fidum inprimis hominem mittit. Qui cum non sine vitæ discrimine, concubiâ nocte, natando flumen superâisset; ad regulos eâdem nocte admissus, quæ habebat in mandatis; exposuit. *Nostis, inquit, vetus dictum, praeisis labijs dentes obrigescere.* *Proverbum.* Sic vobis futurum creditote, si auxilio vestro rex meus à CHISIANGO vincetur, haud mitius in vos consulturo, quàm in illum. Hæc aliâque prolocutus consilia cum eis agit de modo ac die, quo eum perditum irent. Quæis constitutis oppidò latus, quâ venerat, ad regem suum natando redijt. Ubi ergo præstituta dies illuxit, Uusioo delectam militum manum ex condicito emittit in custodes aggerum, quîs flumen erat in urbem derivandum. Transitum ad ulteriorem ripam reguli jam per collusionem straverant. Quò cum primùm evasere; custodibus obruncatis dejiunt aggeres, aliisque fossis flumen magno impetu aquarum in hostilem exercitum haud sanè robustum deducunt. Hic milites CHISINGIANGI, malo inopinato oppressi, confusisque ordinibus, dum eluvionem certatim effugere contendunt, à duorum regulorum copijs, & UUSIANI in super erumpentibus ex urbe, tantâ strage lacerati sunt, ut nec nuncius illius superesset. Ipse quoque CHISIANGUS intolerandæ superbiæ suo interitu poenas dedit. At non unius tyranni sanguine parentauerat Uusioo iracundiæ suæ, sed calentem adhuc victoriam urgens, omnem CHISINGI ditionem suæ potestatis fecit, eique consanguinitate propinquos omnes undique conquistos exstinxit, CHISINGI cranium pretioso illo Sineni glutine, quod & rebus nitorem affert, & à corruptione defendit, illitum adhibuit pro poculo; quod extrema vindictæ signum est apud Sinas.

*Cranium hostile
pro poculo.*

Verùm quia mortalium etiam pessimi suos fautores habent; unus è CHISINGI Praefectis YUANGUS nomine, cranium sui regis verum in poculum vehementer indignatus, Uusioo morte factum vindicare decrevit. Nec diu cunctatus immistusque famulitio palatino, famulum & ipse simulat; occultansque sub veste pugionem, ubique

*Vindicta
dium.*

animum intendit in occasionem, incautum regem ferendi. Prius tamen, quam conficeret scelus, agnitus, fugâ sibi consuluit. Postea vero, quam in eum ubique inquirebatur; totum corpus nescio quo glutine oblinens, elephantiacum comelôque carbone mutum se finxit, ne denuo agnosceretur, interim sedulò regem observans ad necem. At ne sic quidem satis tuta fraus fuit. Etsi enim plerosque ac suam adedò conjugem fefellerat, à veteri tamen amico agnitus est. Quem is, ubi tam informem videt, motus commiseratione sic affatur. *Quò dementia processisti, ô amice, paulò antè summis honoribus potens & gratiosus? An ignoras ab Uusioo te in pari statu collocandum, postquam ei servire in animum induxeris? Et si quidem, ut ais, in occisum regem iuvis pietas te huc adiecit; an non satius erit, ut nunc obviam fortuna beneficio usus tum denique adversus illum amoris fideique exemplum edas, cum pronior obsequetur occasio? flecte mentē! dilapsèq; felicitatis perfidiâ sperne; nève te ipsum eas perditum, cave!* Talia suadentem excipiens YUANGUS, *Si apud alium, inquit, hæc diceret, cui nihil præter honores dulce; pondus habere queat oratio tua. Mihi verò quid persuasurum putas, dignitates & honores omnes fastidienti? Et fuit, & est adhuc certum mihi Uusioo è medio tollere; ecquonam pacto in illum esse servitute sustinentiam? Enim verò duorum cordium homo (quo quid Sinis ab honestate remotius?) talis tamen audiam, si tantum concipiam dedecus; eròque mulieris instar nubentis duobus viris. Quam adhuc rem tentavi, non equidem parvas in angustias me adduxit; sed consilium quo pulcherrimum factinus aggressus sum, magno me opere solatur, reputantem præsertim, hoc exemplum proditurum ad posteros, ut pudeat alteri servire, ab uno domino digressum.* Dum hæc cum amico loqueretur; ecce tibi Uusioo adest animum relaxaturus equitando. Dirigit subito metu YUANGUS, & sub pontem, quem transiturus erat rex, subrepsit; nihilo tamen secius intentus ex occulto in prætereuntem, parato jam pugione confodiendum. Jámque pontem adibat rex; cum equus, quo vehebatur, nec hortatibus nec stimulis obsequens, pervicaxque continet gradum. Id in omen impendentis mali acceptum, & famulibus omnibus undique versum omnia quærentibus, YUANGUS agnoscitur, protractusque trucidatur è vestigio. Magnum tamen apud Sinas, ut veræ virtutis ignaros, hujus nomen à fide fuit; quam laudem meretur, quisquis uni tantum servierit, nec adulter, (quod Sinicâ phrasi perduellem significat) sed fidelis appellatur.

*In authorem
redit.*

Magnus honor apud Sinas, dominum non mutare.

Sub

Sub hæc tempora mortuo GUEI regni regulo successit è filio nepos VENHEUS, comis, liberalis & præcipuus doctorum hominum amator. Quis artibus allecti Philosophi ad eum quàm plurimi confluerent. Fortè post venationem in mapali quodam cum aliquot Philosophis epulabatur; cum cælum nubibus triste pluviam formidabilem minari cœpit. Quæ priusquam caderet; VENHEUS equis curru junctis domum properans, à Philosophis, ut maneret, invitatur. Quorum princeps, *Inter epulas, inquit, ac sonos musicos felicitatis est omen cadens pluvia. Hæc te manere jubet, hæc claudit iter tibi. Morem igitur calo gere; ac, donec sudum eris, lubens mane.* Paruit rex, & facilitati hoc deferens, & Philosophorum amori. Ex quo in proverbium abiit apud Sinas, cum volunt hominum doctorum amatores laudando extollere, VENHEO, ut audiat sapientes, est mapale pro palatio.

VENHEUS
Philosophia
armani

Omen falsum
à pluvia.

Proverbia

Idem VENHEUS, ubi Præfecto LOYANGO duce ditionem CHUNGXAN in provinciæ, quam PEKIN vocant, confinibus occupavit; urbem, quæ modò CHINTING dicitur, filio primogenito contra leges Sinicas jure beneficiario tradidit. Quippe soli fratres vel secundò geniti beneficium ejusmodi commodare solebant. E Præfectis deinde suis cum percontaretur, rectè fecisset, an secus; plerique, ut in aulis assolet, ubi sæpe veritate potior est adulatio, ceu pij regis factum collaudarunt. Uni GINZO libertas constitit; qui, *Pius disci non potest, inquit, nec egisse, quod pij solebant olim reges, qui fratri contra jus fasque primogenitum anteponit.* Rege in tam liberè loquentem atrociter invehente, GINZOUS pejora metuens excessit aulâ. Super eadem re rogatus à rege sententiam YAOQUANGUS, justus tenax Philosophus, itidem piè factum esse respondit. Cui rex, *Ei id unde colligis? Tum YAOQUANGUS, In aula, in quâ rex pius est, aulicos fideles esse, ac vera loqui existimo. In his GINZOUS princeps, qui verè locutus est, atque ita, ut fidelem ministrum decuit. Cum igitur circa te tales habeas aulicos; quidni te piæ regem existimem?* Sensit acutum & sagax dictum in se mitti rex, & in filio præferendo peccatum cognoscens, GINZOI fidem æstimavit. YAOQUANGO itaque quam primùm ad eum reducendum missò, venienti processit obviam; lautè acceptum, velut sapientem ac sibi fidum majori post in honore habuit.

Arguta regis
commonitio.

Inde versus ad LIKEUM præceptorem suum ex eo sciscitatur in hunc modum *Sape de te audiui, pauperis familia probam & rerum atten-*

In ministris
deligendis
quid obser-
vandum.

vam mulierem esse necessariam, ut res familiaris perduret ac crescat; regno autem pari ratione probum prudentemque Colaum. Duos habeo CHINGUM & HIANGUM; quorum alterutrum huic muneri destinavi. Sed utrum alteri præferam, nunc à te potissimum exspecto. Cui LIKEUS, In has ancipiti electione videndum censeo, quid quisque amet, cum domi privatus agit. Si dives est, quid quantumque largiatur; si pauper, quid non agat aut omittat; si exerceat præfecturam, quos qualesve provehat ad procuraciones minores, quidque, cum, qui eligit, est inops, recuset accipere. Atque ex his facile discernes, opinor, quem ad summos honores promoveas.

Ab Ukio ca-
de uxoris qua-
sita dignitas.

Ut autem intelligatur, quò mortales præcipitet ambitio; de UKIO quodam, qui vixit his temporibus, hinc pauca subnectam. Erat hic acer militiæ quidem, animique magni; sed gloriæ immodicus. Cujus summo cum scelere conjuncta talis ei materia suppeditavit. Lu regi cum CIO bellum erat; cui bello ut legatus præesset UKIUS, allaborabat unice. Sed votis ejus obstabat uxor è regno CIO oriunda; Luo de mariti fidem ambigente. UKIUS ut exsolveret se hac suspitione, uxori suâ manu vitam eripuit. Deinde in hostile regnum contendens, victoriam reportavit; quæ res ad supremam ei militum præfecturam gradum fecit, etsi à plurimis apud regem parricidij arcesseretur. Post etiam contra CINUM movit, & eo quoque devicto quinque cepit urbes; promotis armis sine dubio capturus plures, nisi pax inter reges coaluisset. Ceterum UKIUS non tantum bello strenuus, sed etiam mirificè fuit abstinens. Inter milites ei vita gregarij modo; victus & vestitus cum illis communis; labores, vigiliæ, stipendia, prædas denique dispartiebat æquabiliter. De accumulando auro nihil unquam sollicitus, unam aucupabatur gloriam, cujus cupiditate volitabat. Sed de hoc infra plura.

TRIGESIMUS SECUNDUS IMPERATOR GANUS.

Imperavit annis XXVI.

Cyelo 39 anno
27. ante Chri-
stum 401.

GANUS GUEILIEI filius imperium auspiciatus à munificentia, GTIEN illius nepotem, qui regnum CI turbaverat, reguli primum